

ANTOLOGIE TEORIE ODBORNÉHO PŘEKLADU

Výběr z prací českých
a slovenských autorů

- Edita Gromová
- Milan Hrdlička
- Vítězslav Vilímek

3.

aktualizované
a doplněné
vydání

UNIVERSITAS
OSTRAVIENSIS

Sestavili: prof. PhDr. Edita Gromová CSc., FF UKF Nitra
PhDr. Milan Hrdlička, CSc., FF OU Ostrava
Mgr. Vítězslav Vilímek, DiS., FF OU Ostrava

Recenzovali: prof. PhDr. Daniela Müglová, CSc., FF UKF Nitra
doc. PhDr. Marie Csiriková, CSc., ÚTRL, FF UK Praha

Katalogizace Národní knihovny ČR

Antologie teorie odborného překladu (výběr z prací českých a slovenských autorů) / kolektiv autorů [editoři Edita Gromová, Milan Hrdlička, Vítězslav Vilímek]. -- Vyd. 3 -- V Ostravě: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2010. -- ISBN 978-80-7368-801-1

81'25 * 81'25'373.46 * 81'322.4 * 81'25

teorie překladu
odborné překlady
strojové překlady
překladatelství
sborníky

81 – Lingvistika. Jazyky [11]

© Edita Gromová, Milan Hrdlička, Vítězslav Vilímek, 2010

© Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2010

ISBN 978-80-7368-801-1

Obsah

3

OBSAH

Obsah	3
Úvodem	5
ANTOLOGIE TEORIE ODBORNÉHO PŘEKLADU.	
VÝBĚR Z PRACÍ ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH AUTORŮ	7
Bečka Josef Václav: <i>Konfrontační stylistika odborných textů</i>	9
Dubský Josef: <i>Vícesložkovost odborného textu v překladu</i>	16
Gromová Edita: <i>Aktuálne teoretické reflexie o preklade a prekladani na Slovensku</i>	24
Gromová Edita: <i>Teória a didaktika prekladu odborných textov</i>	37
Hanáková Milada: <i>Termín z hľadiska prekladu odborného textu</i>	44
Horecký Ján: <i>O prekladani terminológie</i>	58
Horová Eva: <i>K definíci a špecifčnosti tzv. „odborného“ prekladu</i>	62
Hrdlička Milan: <i>Odborný text a jeho translace</i>	67
Ilek Bohuslav: <i>Miesto teorie odborného prekladu v soustavě věd o prekladu</i>	75
Jedlička Alois: <i>Lingvistické předpoklady vědy o prekladu</i>	89
Jettmarová Zuzana: <i>Úloha textu v prekladu reklamy do češtiny: dynamika výchozí prekladateľskej normy</i>	101
Man Oldřich: <i>Metoda prekladového porovnávani a lingvistické problémy</i>	121
Man Oldřich: <i>Otázky ekvivalence v odborném prekladu</i>	130
Miko František: <i>Štylistika odborného prekladu</i>	136
Miššiková Gabriela: <i>Komunikácia kultúr v preklade: Poznámky o preklade v kontexte Európskej únie</i>	147
Mlacek Jozef: <i>Poznámky k štylistike odborného prekladu</i>	154
Poldauf Ivan: <i>Konfrontační lingvistika ve vztahu k odbornému prekladu</i>	161
Popovič Anton: <i>K typológii odborného a umeleckého prekladu</i>	178
Rakšányiová Jana: <i>K dejinám odborného prekladu na Slovensku</i>	182
Rakšányiová Jana: <i>Niektoré otázky odborného prekladu z interdisciplinárneho hľadiska</i>	195
Rakšányiová Jana, Štefková Marketa: <i>Rozvoj prekladateľskej kompetencie v oblasti odborných textov (výber)</i>	200
Šebestová Valentína, Šebesta Juraj: <i>Umelecké prvky v neumeleckom preklade</i>	212

dejme i způsoby další. Vždyť kvalita překladu není jen prestižní záležitostí jednotlivce. Překlad do cizího jazyka je vizitkou naší socialistické společnosti na mezinárodním fóru. V tomto smyslu lze říci (snad s trochou provokující nadsázky), že jeden špatně přeložený prospekt strojírenského veletrhu může způsobit větší škodu než jedna špatně přeložená báseň – a nejde tu jen o škodu ekonomickou, nýbrž i politickou a obecně kulturní.

POZNÁMKY

¹ MISTRÍK, J. *Žánre vecnej literatúry*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1975, s. 14.

² Viz např. HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1973.

³ Do Mistríkovy klasifikace ovšem nezapadá zvláštní typ jazykového převodu totiž tlumočení, jež by si zasloužilo samostatné studie. Sám fakt, že čeština nemá krycí termín pro překlad i tlumočení (srov. německé Sprachmittlung), vede často k zbytečně příkrému oddělování obou typů.

⁴ Tento název nebo jeho český variant – vznikne-li – je skutečně lákavý už tím, že zahrnuje i takové žánry, jejichž příslušnost k umělecké literatuře je sporná, např. tzv. zábavné žánry).

⁵ Op. cit. s. 25.

⁶ Namátkou vybrané příklady termínů z oboru hudebního: muzická umění; kontráš v hudební muzice; zámecké kapely 18. století; janáčková „časovka“; hudba artificiální. (Vše v relaci čeština – angličtina.)

⁷ Od citace je upuštěno záměrně.

HOROVÁ, E. K definici specifičnosti tzv. „odborného“ překladu. VILIKOVSKÝ, J., ed. *Překlad včera a dnes*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986, s. 370 – 375.

ODBORNÝ TEXT A JEHO TRANSLACE

MILAN HRDLIČKA

Vztah jazykové a odborné kompetence při převodu

Problematice odborného překladu/tlumočení se věnuje zvýšená pozornost na všech translatických pracovištích. Není sporu o tom, že úloha odborného vyjadřování – psaného i mluveného – v našem životě vzrostla a že ruku v ruce s tím se stupňují i nároky a požadavky na jeho převod. I když se můžeme ještě i dnes občas setkat s názorem, že překládání odborné literatury je – v porovnání s překladem literatury umělecké – něco méně náročného, méně závažného apod. Ale řekněme si hned v úvodu, že takové kladení otázky – co je těžší a co je lehčí – je zavádějící. Spíše je potřeba se ptát po shodách a rozdílech, po specifice převodu těchto dvou typů.

Detailní rozbor této otázky by chtěl hlubší průzkum, my se zastavíme alespoň u dvou problémů. Domníváme se, že jedním z důvodů určitého podceňování překladu odborných textů je to, že i v teoretické literatuře se říká, že se termíny nepřekládají, ale prostě substituují. V této souvislosti u nás bývá často citován především J. Horecký (1978) „...termíny se zásadně nemají překládat, ale prostě substituovat.“ Ovšem to je první část citátu, k té druhé už nebývá přihlíženo. Tam se totiž říká, že je to možné jen za předpokladu, je-li v obou jazycích systém termínů určité oblasti vypracován. Když se ovšem terminologický systém v určitém jazyce buduje, je nutno termíny překládat, a to podle slovotvorných zákonitostí daného jazyka. Otázka překládání termínů je stále ještě otevřená, mimo jiné také proto, že není dostatek konfrontačních systémů terminologií v jednotlivých jazycích a odborných oblastech.

Druhým důvodem, proč byl nebo ještě někdy je odborný překlad podceňován, je zřejmě také teze, že při překladu odborného textu není potřeba interpretace nebo že je zcela minimální. A interpretace, nejdůležitější a nejzávažnější fáze překladatelského procesu, je mimo jiné také otázkou talentu, mistrovství, umění, kreativity. Ale i když se při překladu odborného textu neklade důraz na interpretaci fázi překladatelského procesu, každý překlad je rozvažovací a rozhodovací proces – a to bez interpretace není možné. To naše domácí teorie nepopírala a nepopírá. Při překladu odborného textu je soustředěna pozornost především na otázky

1990

přesného významu a jeho adekvátní vyjádření. V odborném překladu je do značné míry vyloučen subjektivní prvek ve výrazu.

Jak víme, rozsah i způsob interpretační aktivity (tzv. interpretační míry) je podmíněn podstatou a charakterem textu. A zase jsou zde ještě i rozdíly mezi jednotlivými jazyky, na to se občas zapomíná. Interpretační míra je pak vázána na existenci invariantu v textu. A tady je v uměleckém a odborném textu rozdíl. Někteří autoři mluví o nepřítomnosti emocionálních a expresivních prvků v odborném textu. Domníváme se však, že emocionalitu a expresivitu z odborného textu zcela vyloučit nelze (jsou přítomny např. při vědecké argumentaci, polemice, přesvědčování atd.).

Chtěli bychom se zastavit u výchozí teze, všeobecně uznávané a přijímané v translologii a sice, že překladatel odborného textu musí být rámcově obeznán s danou tematikou a v potřebném rozsahu ovládat terminologickou soustavu v obou jazycích. Problém starý téměř jako překládání samo. Nicméně zatím se nedaří vypracovat takovou koncepci výuky a výchovy překladatelů a tlumočnicků odborného textu, která by jednak vycházela z nutnosti dvojí kompetence (jazykové a odborné), jednak – což je složitější – aby byla realizovatelná.

Řekli jsme již, že jestliže při překládání neexistují podmínky pro substituci (a to je velmi časté) musí překladatel sáhnout k vlastnímu překladu, přičemž je nutné, aby znal sémantickou, onomasiologickou a onomatologickou strukturu překládaných termínů. A protože se toto poznání musí opírat o strukturu logických predikací, o logické spektrum překládaných termínů, je spolupráce s odborníkem v příslušné oblasti nutná. Ale je to v praxi vždy možné? Existují také vydatní pomocníci v podobě slovníků, encyklopedií, odborných příruček – ale jsou vypracovány pro všechny obory a jsou vždy hned a všude po ruce? Svého času to na některých katedrách jazyků ČVUT řešili tak, že každý začínající učitel musel absolvovat určité odborné minimum příslušné fakulty, aby měl o oboru alespoň základní představu. Na katedře překladatelství a tlumočnictví v Praze jsme zkoušeli spojit odbornou výuku (geologů z přírodovědecké fakulty) s výukou překladatelskou. Ale ani tento několikaletý experiment nebyl příliš zdařilý. Na některých zahraničních překladatelských školách je otázka jazykové a odborné kompetence řešena tak, že se ke studiu odborného překladu přijímají především absolventi vysokých škol určitého odborného zaměření. Ale zase zde vyvstává otázka reálnosti. A i kdyby to reálně bylo, existují desítky někdy vysoce specializovaných oborů. Ideální by byla zřejmě možnost vyhraněné specializace překladatele/tlumočnicka (tak jak tomu

u nás bývalo ve stálých překladatelských odděleních na určitých pracovištích), to je ale, jak se zdá ještě otázka určitého vývoje na našem i mezinárodním trhu práce.

Problém jazykové a odborné kompetence došel někdy tak daleko, že se již několikrát i mezi odborníky diskutovalo o tom, co je efektivnější – zda práce translologa-nespecialisty nebo práce odborníka, který dobře ovládá příslušný cizí jazyk. Kromě reálně existujících – i když zatím omezených možností – specializovat se domníváme, že budoucí překladatele a tlumočnicka je potřeba připravovat tak, aby byli v praxi schopni co nejrychlejší orientace a adaptace.

Globalizace světa, globalizace komunikace a její důsledky pro translaci

Všichni vidíme a víme, že se v oblasti mezilidské komunikace – a to v celosvětovém, globálním měřítku – něco děje, že je jiná než ještě před několika lety. Názory jsou různé: od těch, které vidí vše pesimisticky, až po ty, jež považují současný stav komunikace za normální stupeň jistého vývoje a nevidí k nějakému pesimismu nejmenší důvod. Změněná a měnící se situace ve světě i u nás – máme na mysli ty nejširší společenské poměry – se dotýká i translologie, zabývající se sprostředkovanou komunikací. Pokud jde o teoretické otázky, dále se rozšířila i tak již dosti široká paleta přístupů a názorů na translologickou problematiku. Ale toto otevření se světa a světu (navíc doprovázené i nevídanými technickými prostředky umožňujícími komunikaci) má dopad i na praxi. A na tu snad možná ještě více než na teorii, protože bez překladu a dnes zřejmě ještě více bez tlumočení si – alespoň zatím, vzhledem k úrovni znalosti jazyků – nedovedeme současný svět představit.

V souvislosti s globalizací světa se mluví i o **globalizaci komunikace**. Domníváme se, že s tím lze jen souhlasit. Jak se to projevuje u nás? Vyčerpávající odpověď (pokud je v současné etapě vývoje vůbec možná) by byla velmi obsáhlá, zde se omezíme jen na několik problémů, které se dotýkají i překladatelů/tlumočnicků. Jazyk a jeho úroveň se u nás staly častým tématem diskusí, kultura vyjadřování a také schopnost výkladu náročnějších textů se stávají podmínkou společenského uznání a prestiže. K novým hodnotám veřejného jazykového projevu začíná patřit pohotovost, snaha o originalitu. Proměnami v hodnocení prochází v českém jazyce důležitá polarita spisovnosti a nespisovnosti, což činí potíže zvláště při překladu (u tlumočení se nám zdá, že jde o problém menší). Není vždy tak snadné rozhodnout, co je ještě spisovné, co lze ještě použít a co už jde za hranice spisovnosti. Existuje napětí mezi normou, kodifikací a území – a úzus je navíc

ještě rozkolísaný, variantní. Poměrně podstatně se mění i vyjadřování odborné a vědecké, kam mimo jiné - a to i pod vlivem překladové literatury a účasti našich odborníků na mezinárodních setkáních. Často proniká nekonvenční, subjektivní a někdy i polemicky vyhraněný styl. Díky elektronickým médiím se sblíží mluvená a psaná varianta vědeckých textů. Před našimi jazyky (českým i slovenským) se také objevil nový problém - problém rozvíjení domácího vědeckého stylu a terminologie. Vliv cizích jazyků v našem prostředí sílí i vlivem vstupu našich republik do nejrůznějších mezinárodních organizací a institucí.

V rámci komunikační globalizace zaznamenáváme i velký příliv nových slov a slovních spojení, pojmů i celých syntaktických kalků. Silný vliv globalizace se např. projevuje i v jiném frázování řeči, jde o její velké zrychlení. Současně se zrychlováním (především v masmédiích) dochází i ke zhušťování zpráv, jednotlivé zprávy nejsou výrazně oddělovány, často splývají. Informace ze světa mají značně standardizovaný charakter. Otázka jazykové správnosti ustupuje do pozadí. Projevuje se přesun z psaného a tištěného slova na vizuální sdělení (a to zejména u mladé generace). Jedním z důsledků a projevů globalizace jsou i internetové texty, prostřednictvím internetu vzniká nový typ kontaktní komunikace.

O aktuálnosti těchto důležitých změn, které mají dynamický charakter, nelze pochybovat, jsou realitou. Translatologická teorie i praxe musí této měnící se jazykové situaci věnovat náležitou pozornost. Tím spíše, že o těchto otázkách diskutuje i široká veřejnost. Z hlediska současných jazykových proměn (a zdaleka nejen jazykových, mění se i sám člověk, jeho hodnotová kritéria, jeho informační základ) tedy prožíváme složité období. Globalizace na jedné straně mnohé věci zjednodušuje, na druhé straně ale zase komplikuje. Na všechny tyto otázky a problémy musí translatologie reagovat. Začátek je již v tom, že si tyto závažné problémy uvědomujeme a ve spolupráci s ostatními obory - lingvistikou, psycholingvistikou, sociolingvistikou, ale i kybernetikou, teorií informace a teorií komunikace a dalšími vědními obory hledáme řešení a odpovědi.

Překlad odborného textu

V odborném překladu je hlavním úkolem vystihnout významovou vrstvu. Ovšem ideální přesnost není vždy dosažitelná, protože ani odborná sdělení nebývají přesně formulována jen v pojmech, slova často vystupují i v neterminologických významech. Mimoto normalizace terminologie nepostoupila ve všech oborech a ve všech jazycích tak daleko, aby se vyjadřovací prostředky používané

v odborných textech ve všech případech kryly (Ilek 1965). „Ve stylu odborném je forma přesným vyjádřením přesně koncipovaných myšlenek. Výraz je plně zaměřen na působení intelektuální, expresivnost je potlačena. Je využito prostředků jazyka odborného, zvláště odborné terminologie. Užití prostředků jiných vrstev jazyka je výjimečné. Odborné dílo je skutečností plně kontrolovatelné. Autor přesně rozlišuje dokázané zákonitosti od domněnek, nevytváří obraz skutečnosti, nýbrž hledá a dokazuje a sděluje její zákonitosti. Výraz je přesvědčivý, to znamená, že odborné dílo je kontrolovatelné nejen vzhledem ke skutečnosti, nýbrž i vzhledem k myšlenkovým postupům, jichž autor užívá.“ (Bečka 1966, 18).

Specifičnost odborného textu spočívá nejen v použití příznakových prostředků jazyka, ale i v jejich organizaci a podmínkách jejich použití v odborném kontextu. Celkově je o charakteru odborného stylu možno říci, že se vyznačuje logičností, přesností, jednoznačností a sevřeností jazykového výrazu. Často se odrazuje neosobnost jazykového vyjádření. Řada teoretiků uvádí, že funkce vědeckého myšlení spočívá v poznání světa jeho logickým osvojením, při němž přeměňujeme skutečnosti poznání ve významové, logické kategorie a pojmy. V odborném stylu mají nadvětné celky stavbu a sled vět, jaký vyžaduje logika a srozumitelnost výkladu. Celková tonalita se vyznačuje neosobním způsobem výkladu, i když v některých případech není ani vědecký styl plně racionalizován a intelektualizován. Hodnota odborné literatury se zakládá na přesnosti autorovy výpovědi o reálném světě.

Nejtypičtějším znakem odborného textu - pokud jde o slovní zásobu, obsahují i prvky obecné - jsou termíny a terminologická sousloví. Termíny se běžně definují jako slova nebo sousloví, která přesně označují předměty nebo jevy v určité odborné oblasti. V rámci určitého jazyka má každý termín svůj lexikální a gramatický význam. Současně však vyjadřuje pojem, tedy logickou kategorii, její vyjádření není vázáno na určitý jazyk a v různých jazycích může být vyjádřena různě. Například pojem, který se v jednom jazyce vyjadřuje jedním slovem, v jiném jazyce se vyjádří souslovím. Strukturu termínů a jejich komponentů, způsob členění a výstavby termínů je vždy nutné zkoumat ne izolovaně, ale v rámci soustavy pojmů a soustavy termínů. Většina termínů je přejata ze spisovného jazyka, avšak v odborném textu dochází k zúžení a diferenciaci slovního významu. Slova ztrácejí svůj obecný význam a oproti významové podmíněnosti slova a kontextu v uměleckém stylu se v odborném textu vyznačují poměrnou významovou nezávis-

lostí. Slova se v odborném textu vybírají se zřetelem k jejich speciální sdělné kvalitě. Je zde zřejmý sklon ke stereotypním strukturám.

Při analýze odborných projevů si můžeme všimnout jistých složitých komplexních struktur, které v textu zaujímají zvláštní místo. Často se opakují, takže je možno je považovat za určité celky a abstrahovat je z textu jako samostatné jednotky. V širším pojetí pak tvoří v systému lexikálních jednotek odborného stylu zvláštní skupinu. Jde o tzv. jazykové šablony (Man 1966). Jazykové šablony jsou strukturně různé, ale na druhé straně mají i společné rysy. Vznikly kombinací jednotek odborné slovní zásoby (termínů, obecněvědných slov) a běžně užívaných slov. Ale jako celek jsou spojeny společnou odbornou funkcí. Opakují se v různých kontextech, takže se stávají konvenčními. Jazykové šablony jsou jak problémem gramatickým (v rámci jejich formální strukturovanosti), tak lexikologickým (sledujeme u nich sémantický vztah jejich členů a funkční uplatnění). Jazykové šablony jsou integrální součástí především odborného projevu. Směřují ke zkratkovitosti, úspornosti výrazu a zároveň také k intelektuálnosti projevu. Přispívají k jeho přesnosti a hutnosti.

Jedním z typických rysů odborného stylu je tendence k použití určitého vymezeného okruhu jazykových prostředků, napomáhajících maximální věcnosti podání, zdůraznění obsahové stránky pojednání, logičnosti vztahů mezi větami a větnými členy. Tato tendence bývá nazývána syntaktickou kompresí či syntaktickou kondenzací. Jde v podstatě o to, že při stručnějším a kratším vyjádření myšlenky obsahuje jazyková jednotka více informací, než je tomu v textu, v němž se syntaktická komprese neuplatňuje. Konkrétně to pak znamená, že se v odborném stylu projevuje např. tendence k užívání polovětných vazeb namísto vedlejších vět, slovních spojení místo celých vět, stručného a výstižného pojmenování místo detailního vyjádření. To vše je třeba vzít při překladu v úvahu.

Jak jsme již naznačili výše, v odborném stylu se málo projevuje osobnost autora. Souvisí to zřejmě i s tím, že poznatky, které autor předává, mají objektivní charakter a autorovým posláním je tuto objektivní skutečnost určitým způsobem předat čtenáři. Naproti tomu v umělecké literatuře autor objektivní skutečnost umělecky přetváří podle svých subjektivních představ a pocitů. V praxi se to projevuje tím, že si autor uměleckého díla vytváří svůj individuální styl, zaujímá k zobrazované problematice své stanovisko, zatímco autor odborného textu zpravidla svůj individuální styl nevytváří a stanovisko nezaujímá (nebereme-li v úvahu např. vědeckou polemiku, diskusi atd.). Z toho vyplývá, že odborný styl si vytváří

celou řadu standardních struktur a konstrukcí (což bychom v uměleckém stylu pokládali za stylistický nedostatek – pokud by to nebylo funkční) a že autor vyjadřuje původce děje neurčitě, všeobecně, popřípadě jej nevyjadřuje vůbec. K tomu slouží především určité syntaktické prostředky jako např. neosobní věty, věty s neurčitým nebo všeobecným podmětem a pasivní konstrukce.

Zmínili jsme se obecně o některých rysech odborného textu a odborného stylu. Důležité ovšem je si uvědomit, že se situace v odborném vyjadřování – především v souvislosti s globalizací komunikace – mění a některé dříve vyhraněné jeho rysy se oslabují a nastupují rysy nové.

Překladatelská problematika odborného textu, již jsme se již výše dotkli, má samozřejmě ještě celou řadu problémů. A nejde zdaleka vždy jen o překlad termínů, i když tvoří základní a zásadní část překladatelovy práce. Vedle termínů se často ještě paralelně vyskytují i jiné názvy, v některých jazycích existují územní varianty nebo dublety termínů. Potíže při překladu také často pramení z nedokonalosti samotných terminologických soustav. V nově vznikajících oborech se i základní texty často překládají ve spěchu, bez náležitého odborného redigování. A právě ony často slouží jako jediný zdroj terminologické informace. A i slovníky mnohých oborů chybějí; nezachycují aktuální a nejnovější termíny). Zvláštní potíže s sebou přináší vznik nových předmětů a jevů, a tím i nových pojmenování a dokonce i změn v terminologických systémech. Zvláště k rychlému vývoji dochází v nově vytvářených terminologiích nebo po zásadních objevech v některých oborech. Názvosloví není zpočátku ustáleno a termíny značně kolísají.

V práci s odborným textem, jeho překladem, je tedy problémů víc než dost. Jak na poli teorie (mapování současné jazykové situace a měnící se způsob vědeckého a odborného vyjadřování; tvorba nových odborných slovníků atd.), tak na poli praxe. I zde se již rýsují určitá řešení. Např. překladatelé na „volné noze“ se začínají specializovat na určitý obor (určité blízké obory) a v Seznamu tlumočnicků a překladatelů, vydávaném každoročně Jednotou tlumočnicků a překladatelů jsou jejich adres uvedeny i jejich specializace. I u překladatelských a tlumočnických agentur vznikají skupiny specializovaných překladatelů a tlumočnicků. K odborným a vědeckým textům dostávají překladatelé/tlumočníci příslušnou terminologii atd. Dochází i k posílení významu odborného překladu, což se mimo jiné odráží i v jeho finančním ohodnocení.

LITERATURA

1. BEČKA, J. V. *Vybrané kapitoly z české stylistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.
2. HORECKÝ, J. O prekladaní terminologie. In POPOVIČ, A., ed. *Preklad spoločenských vedných textov*. Bratislava: Obzor, 1978. s. 61 – 66.
3. ILEK, B. Sémantické a slovtvorné otázky v odborném překladu. *Lidové kursy ruštiny*, ročník 4, č. 5. s. 95 – 101.
4. MAN, O. Jazykové šablony v odborném stylu. In *Slavica Pragensia XI. Acta Universitatis Carolinae. Philologica 4 – 5*. Praha: UK, 1969. s. 103 – 111.

HRDLIČKA, M. Odborný text a jeho translace. In HRALA, M., ed. *Translatologica Pragensia IV. Acta Universitatis Carolinae. Philologica 4/1990*. Praha: Karolinum, 1992. ISSN 0567-8269. s. 69 – 80.

MÍSTO TEORIE ODBORNÉHO PŘEKladU V SOUSTAVĚ VĚD O PŘEKladU

BOHUSLAV ILEK

V poslední době se ujímá v našem oboru termín „věda o překladu“ místo dřívějšího „teorie překladu“. Pokud jde o výraz teorie překladu, je ho myslím lépe chápat na stejné rovině jako jsou výrazy „teorie státu a práva“, „teorie výtvarného umění“, „teorie literatury“, čili je prostě označením jistého vědního oboru jakožto teoretického. (Nesmí nás mýlit, že v některých případech výraz teorie bývá chápán jako zdůvodnění určité umělecké praxe, např. v našem případě praxe překládání poezie). Pro obecné bádání o překladu je termín věda vhodnější. Vědou rozumíme jakoukoli soustavu (systém) poznatků určitého druhu. Když to trochu zpřesníme, mohli bychom říci, že vědou rozumíme soustavu soudů a pojmů, získanou usouvztažením výsledků pozorování a analýzy jevů a usilující o stanovení obecných zákonitostí daného oboru. Je tu tedy předně složka empirická, dále racionální zpracování poznatků získaných pozorováním (abstrakce, indukce, dedukce, analýza, syntéza) a konečně by neměl chybět ani třetí článek, tj. ověření praxí. Kdybychom dále přijali dost běžné dělení věd na přírodní, technické a společenské, popřípadě podle Engelse a Kedrova (jevy přírodní, život společenský, poznání), pak je jasné, že věda o překladu patří k vědám společenským.

Vedle uvedeného obsahového smyslu pojmu věda je nutno mít na zřeteli i smysl funkční, tj. vědu jako souhrn úkonů, z nichž se skládá badatelská činnost směřující k tvoření a rozvíjení vědy v uvedeném obsahovém smyslu ve shodě s metodami majícími zajistit objektivní, principiální a uspořádané poznání daného kruhu skutečnosti.

Pokud jde o badatelské metody, nesporně bude věda o překladu patřit nikoli k formálním, nýbrž k empirickým vědám, a pokud jde o hledisko úkolů, bude mít asi dvě složky, které se tu obvykle uvádějí, tj. bude vědou teoretickou i praktickou, přičemž ve složce teoretické bude důraz na úkolech typologických, systematických. Stejně tak bude asi naše věda kolísat mezi hlediskem informativnosti a postulování. V prvním případě by mohlo jít o vymezení problémů, charakteristiku metod a přehled (soupis) formulací a tezí, v druhém případě jde o vytýčení modelu, k němuž se má bádání v daném oboru přiblížit. Tento postulující přístup má hodnotící charakter, klade jeden komplex problémů nad jiné. Soudím, že v bá-